

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Statuia lui Cuza-Vodă.
LAURENȚIA GRIBINCIA. — Spre toamnă (poezie).
M. SADOVEANU. — Zîna lacului (nuvelă).
OCT. CORODEANU. — Nenoroc (poezie).
MIRON ALDEA. — Cornistul (schiță).
EMILIAN. — Mireasa (poezie).
N. IORGA. — Contra tînguirilor d-lui Tocilescu (I).
RED. — Notițe. — Răspunsuri.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

STRADA REGALĂ No. 6, (Hotel Union)

BUCUREȘTI

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

Prin administrația «Sămănătorului» se pot procura următoarele opere din cele mai nouă ale d-lui N. IORGA :

1. STUDII și DOCUMENTE :

Vol. I-II. — Istoria propagandei catolice în România cu documente anexate . . . . . 5 lei

Vol. III. — Scurtă istorie a Țării Românești până la 1550, cu documente anexate . . . . . 2 lei

Vol. IV. — Istoria legăturilor dintre principatele române și Ardeal (1601—99) cu docum. anex. 4 lei

Vol. V. — Zapise și scrisori domnești . . . . . 6 lei

2) Istoria literaturii române din secolul al XVIII
2 volume . . . . . 20 lei

---

3) Sate și Preoți din Ardeal, care se poate procura de la Tipografia Göbl cu 2.50

Prin administrația revistei „Sămănătorul” se pot procura următoarele cărți:

L. B.

N. Iorga. — Istoria literaturii române din secolul al XVIII	
2½ vol.	20.—
— Istoria populară a lui Mihaiu-Viteazul .	
Ovid Densusianu. — Histoire de la langue roumaine .	20.—
St. O. Iosif. — Patriarhale	2.—
— Poezii	1.50
— A fost odată (poveste în versuri)	1.50
— Romane și cîntece de Heine	2.—
I. Chendi. — Preludii (articole și cercetări literare) .	2.50
Z. Bîrsan. — Visuri de noroc (poezii)	2.—
Maria Cunțanu. — Poezii	1.—
Vasile Pop. — Din ocna vieții	1.—
Ion Gabrovanu. — Dina și Dana (nuvelă)	2.—
Ion Adam. — Rătăcire (roman).	3.—
— Sibaris (roman)	3.—
D. Anghel și St. O. osif. — Traduceri din Verlaine. .	2.—

Ion Bogdan — Documente și regeste privitoare la relațiile țării ruminești cu Brașovul și Ungaria.	6.—
--	-----

«Sămănătorul» Anul I (1902) vol. I și II	7.—
--	-----

A apărut:

Ion Ciocîrlan. — Pe plaiu. (Schife de la țară).	2.—
--	-----

Dorind ca revista noastră să pătrundă cât mai adînc în sînul poporului românesc, aducem la cunoștința PREOȚILOR, ÎNVAȚATORILOR și STUDENȚILOR — de aici și de peste munți — că Administrația „Sămănătorului“ va tipări de la 1 Ianuarie 1904

O EDIȚIE POPULARĂ

care se va desface numai prin abonament anual cu prețul de 6 LEI, plătiți înainte.

Rugăm ziarele romîne din patrie cît și de peste munți să aducă această înștiințare la cunoștința publicului cetitor.

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

STATUIA LUI CUZA-VODĂ

O statuie lui Cuza-Vodă! Sîntem, ce e dreptul, în epoca ridicării de statui. Cîți-va oameni mari le au pînă acum, — precum și cîți-va oameni mai mici. Va veni rîndul altora, dintre cei d'întăiu, și mai ales dintre cei de-ai doilea. Mulți oameni cu avere și cu grijă de faima lor după moarte vor prevedea în testament suma trebuitoare pentru cumpărarea locului, pentru plata sculptorului frances la care se va face comanda, pentru trenul delegațiilor, pentru coroane, pentru oratori, pentru fotografi și litografi, pentru editorii de cărți poștale ilustrate, pentru ziaristi și pentru paznicii nemuririi lor de bronz sau de marmură. Se vor vedea în toate părțile domni înduioșați cari vor saluta cu respect, mergînd la afacerile zilei, pe răposatul lor oferit admirației trecătorilor. Iar străinul care va străbate stradele noastre între statuile din dreapta și din stînga — poate că locul nu va mai ajunge, și atunci se va lua numai cu chirie, pe cinci, pe zece ani, după expirarea cărora alt binefăcător al patriei va fi aburcat pe pedestalul gloriei —, străinul acela, uimit de cîți zei se află în Olimpul istoric românesc, va zice: «e drept că Romîni sînt un popor care nedreptățește, clevețește, huiduiește, ponegrește, și une ori ucide, pe mai marii săi, dar fie! că la urmă aceste păcate sînt ispășite prin dărnicia lor în monumente de expiație nemuritoare. Ce popor capabil de recunoștință!»

Să fie așa? Sîntem noi Romîni, adecă aceia cari au răgaz să se gîndească la înmulțirea statuiilor, un popor care să regrete loviturile crude date în mijlocul luptei și să puie cu căință în suflet temelii monumentelor răscumpărătoare?

E vădit că nu. Ori-cine e privit aici, de mulțime, supt unghiul interesului personal, și e ast-fel foarte mare sau foarte mic, genial sau idiot, Archangel al Providenției sau iazmă răsărită din Iad, după cum întrebî pe primitivul X sau pe primitivul Y, ale căror poște sînt diametral opuse. Dacă moartea ar rupe legăturile acestea, sin-

gurele în adevăr trainice, ale interesului, numele, amintirea s'ar astupa de aceeași țărână grăbită care ascunde răspingătoarele ră-mășițe ale unei ființi omenești.

Dar morții nu mor totdeauna întregi, fiind-că trăiește, prin urmările ei, fapta lor, și aceste urmări se întind tot mai departe în timpuri pe care mortul nu le mai vede. Sînt oameni sau grupe de oameni cari se sprijină pe morminte, și cultul adus acestora e o măsură egoistă de conservare proprie. Și, iarăși, sînt morți cari se întorc înapoi în vălmășagul vieții, pentru a face, pe răspunderea altora, bine sau rău, pentru a păgubi și folosi. Vezi, de aceea e așa de recunoscător poporul român, represintat prin cărturarii și oamenii săi politici...

* * *

Maibine decît în orî-ce se vede aceasta din *casul* statuii lui Cuza-Vodă.

La 1859, Unirea stătea să se coboare în faptă. Puterile întemeietoare ale viitorului românesc n'o încuviințase, dar se putea trece pe lingă voința lor. Moldova avea să aleagă,întăiū un Domn, pe care-l putea alege apoi și Muntenia. Pentru ca acest din urmă lucru să fie cu putință, trebuia un *om nou*, fără trecut și fără legături, dar ager, energetic și avînd o putere în mîna. Alexandru Cuza, din boierimea moldovenească de a doua treaptă, om cult și încă tînăr, glumeț și original, emigrat de la 1848, apoi colonel din creațiunea fulgerător de răpede a Caimacamului anti-unionist Vogoride, ispravnic al aceiuași, dar demisionat cu zgomot ca o protestare în potriua ingerinților căimăcămești, locțiitor al Ministrului de Războiū, părea căzut din cer anume pentru o asemenea alegere. După Moldoveni, Muntenii il proclamară cu unanimitatea alegătorilor.

Și el ajunsese Alexandru-Vodă, Alexandru Ioan I-ū (după datina Domnilor de pînă atuncî de a pomeni după numele lor de botez pe acela al părintelui). Un principe cavaleresc, impunător în frumoasa-i uniformă cu brandeburguri; un excelent om de salon și un convorbitor cu vorba strălucitoare și incisivă, caustică, crudă; un prieten sigur și fără pretenții, îndatoritor și plin de iertare ca în zilele de sărăcie și obscuritate, un frate bun cu cei mai umili din neamul său, spre care se coboria adese-orî necunoscut, și vădin-du-se de o dată prin darul domnesc, împărătesc al dreptății și face-rii de bine; un înțelegător al celor mai înalte ideale, în stare să știe, pentru apărarea lor, pieptul înaintea dușmanilor; un vrednic campion al țerii, a cărei demnitate a exprimat-o în cuvinte de mîndrie ce nu se pot uita. Aceasta pentru alții: prietenii, oropsiții și patria, cărora li-a dat — cu ajutorul altora, dar *cu riscul lui* — situații

și onoruri, mica proprietate rurală, pământurile mănăstirești, o armată, — și o conștiință de mândrie pe care n'o avea. Iar el pentru el a fost rău, fără îngrijire și cruțare, cam leneș și terfelindu-se în vicii, de la care pornia exemplul rău pentru alții, iar pentru dînsul neorînduală, nemulțămire și bătrîneță precoce. Într'un cuvînt, un boier moldovean al timpului său, cu însușirile și păcatele tipului, — cu o loialitate simplă însă și o mărinimie fără răbuș, care erau numai ale lui.

Pentru ce-a făcut el, bine și rău, țara, cufundată încă în necultură, a rămas nepăsătoare, afară de țeranul care a primit pămînt și a binecuvîntat numele celui ce i-l dăduse cu primejdia tronului său. Partidelor și individualităților nu li convenia: fiind-că era prea original, prea stăpîn pe cei întrebuițați de dînsul, prea incalculabil și prea *jenant*. După o lungă campanie de nepotolită ură, toți oamenii marcenți ai țerii, ce nu puteau să încapă de dînsul, l-au răsturnat, pe o cale care a pătat un număr de ofițeri, ce s'au făcut vinovați de trădare.

El s'a dus. A lăsat tronul și a lăsat și petreckerile. A pornit în largul lumii străine, sprijinit pe desăvîrșita iertare a sufletului nobil ce fusese mai sîngeros jignit de rătăcirile sale. Acest singur suflet l-a iertat; el a iertat pe toți. A murit răpede, poate de greșelile sale, poate de dor. L-au îngropat cu multă pompă într'un colț de țară, la Ruginoasa, unde stă acuma, mi se pare, un arendaș evreu. Apoi l-au uitat.

Doar cite un credincios a mai plîns pentru dînsul, lacrimi de amărăciune răzbunătoare, care nu plac morților. Dăunăzi un bătrîn istoric, d. Xenopol, i-a consacrat o carte slabă, în care lipsește mai ales, în locul laudei raționaliste, o caldă suflare de simpatie înțelegătoare. Totuși cartea a fost cetită cu interes, și un comitet s'a înjghebat la Iași pentru ridicarea statuii lui Cuza.

Cea mai bună statuie, aceia pe care ar fi primit-o *el*, ar fi un pios monument, fără parade pretențioase, pe singuratecul său mormînt, păzit de acum înaintea de ori-ce profanare, o rugăciune trainică în colțul de umbră unde el a voit să se coboare. Dar nu! Acesta ar fi pentru dînsul, și sînt și oameni cari voiesc ca marea statuie impunătoare a lui Cuza-Vodă să fie pentru dînșii, pentru setea lor de circumuire, pentru speranțele lor și pentru amenințările pe care le mirîie spre înălțimi unde asemenea zgomote nu pătrund.

Și ațîțătorii de turburări n'au nemerit la mormîntul care le trebuie. Omul care, cu o desăvîrșită resignare, a înțeles să clădească, pe piatra morții sale politice, edificiul viitor al patriei, nu e dintre strigoii ce se chiamă prin urite farmece, ca să facă rău.

N. IORGA.

SPRE TOAMNĂ

Venit-am din nou în spre tine, tu cea de farmece plină,
Slăvită și mindră pădure, venit-am din nou să ascult
Povestea de-atitea ori spusă, când vîntul poporu-ți înclină,
Cînd freamătă frunza spre seară, cînd ziua-î apusă de mult.

Povestea ți-e vechie ca lumea și-o spuî ori cui te iubește,
Iar taina durerilor tale o'mprăștiî pe aripî de vînt
Și vîntul năvalnic se duce, de lumea întreagă vuieste
Și toate îî tremură 'n cale, de-atita durere 'n cuvînt.

De-accia în susur de frunze și 'n murmurul slab de isvoare,
Adesea uitat-am de lume, pe-o rază de lună clădînd
O viață mai mindră ca'n basme, dar raza apune și moare
Și duce cu dînsa și visul, în negura vremeî pâlînd.

Pierdută ți-e, astăzi podoaba, și susurul frunzelor tale
Schimbatu-s'a 'n bocet și vaier, ce umple pădure și crîng,
Și totuși eî vin în spre tine s'ascult suspine și jale:
Cu tine gustat-am plăcerea, cu tine venit-am să plîng.

LAURENȚIA GRIBINCIA.

ZÎNA LACULUI

Într'o seară, bătrînul Costescu ne povesti o întîmplare din tinerețe.
Moara cea vechea a *Zavului*, începu el, și acuma dăinuește pe
iazul întins de la Popricani. O clădire neagră, plecată asupra apelor
mohorite. Cele șase roți, izbite de vinele mari de apă, care se zvîrl
pe lăptoc, se învîrt domol, scîrțiînd din încheeturi. Clădirea mare se
zgudue, în mugetul neconținut al apei, peste spuma clocotitoare care
o împresoară.

Așa e acum; așa era și pe vremea cînd hoinăream pe meleagurile
acelea, — e mult, tare mult, de-atunci.

Îmi aduc aminte do-o noapte ca'n basme, plină de lumina albă a
lunei, o noapte pe care numai tinereța o vede și pe care numai
tinereța o simte.

Era prin Iulie. Coboram singur la iaz, cu pușca în spate. Cîrduire
de rațe, care zburaî pe de-asupra pădurii de trestii, mă ademenise.
În văzduhul luminos, le urmăream zborul grabnic, pînă ce se perdeau,

— puncte negre, — din ce în ce mai mici, în nouri de incendiu ai asfințitului.

Trecui peste opustul înalt în care vuia cascada, printre sălciile dese care străjuiau drumul îngust, și mă apropiai de moară. Prin lăptoc, fulgerau apele verzi; în jurul clădirii negre, fierbeau apele spumînd; și 'n băătură, boi desjugăți dormitau. rumegînd, lingă care.

Moșneagul, morarul, strănepotul *Zavului*, cobora din podul morii, cu pipa în colțul gurii. În bubuitul surd al apei și 'n scrișnitul roților, oameni așteptau tăcuți, prin fumul luminos ce umplea șandramaua largă.

«Noroc bun, moș-Simioane!

— Mulțămim duminilor voastră. Cum mai merge țara? Macină făină bună? (Aceasta era întrebare obișnuită a moșneagului: dacă țara macină făină bună).

— Bună, moș-Simioane!...

— Slavă Domnului! zise moșneagul. Dar dumneata ce mai faci? Ai mai venit pe la noi? Nu-ți dau pace rațele!

— Nu-mi dau pace, moșule. Noaptea asta, aș sta la pîndă pe o *plagie*. Poate mi-a cădea ceva bun.

— Bine; ei sta, dacă ți-e voia. Iaca, te-o duce Zamfira.»

Chiar în clipa aceia, nepoata morarului intră. O fată ciudată de săisprezece ani: mijlocie, subțirică, dar cu mușchi foarte puternici; cu obraji arși de soare și cu doi ochi cenușii, așa de frumoși, așa de strălucitori, de neliniștiți și de ciudați, cum n'am mai văzut nici odată de-atunci. N'avea trăsături regulate, dar ochii cenușii sub sprincenele mari, arcate, îi dădeau o strălucire și o frumusețe stranie.

La vorbele moșneagului, se opri deodată și zise repede, clipind din ochi:

«Nu vreau să-l duc!

— Pentru ce? întrebai eu, uimit, pe cînd moșneagul zîmbea.

— Pentru-că nu vreau! zise iute Zamfira, privind-mă pieziș pe sub gene.

— Bine, zise liniștit moșneagul, nu-l duce!»

Fata se uită la mine lung, închizînd pe jumătate ochii, apoi strigă ascuțit:

«Ba o să-l duc!»

Moș Simion începu a ride încet, se întoarce și se sui tacticos în podul morii; iar Zamfira rămase înaintea mea, dreaptă, cu minile în lungul trupului. Capu-i era plecat în piept, dar ochii cenușii mă fulgerau pe sub sprincene. Era cu capul gol; părul castaniu era pieptănat lins peste tîmple și o coadă groasă se înoda la ceafă; un crin alb de apă, frumos, ca tăiat în argint, sta infipt în părul bogat. Cămașa albă se umfla în dreptul sinilor; o fustă albastră, simplă, cădea pînă la glezne.

Deodată ridică capul și mă privi șiret, zîmbind. Intre buzele subțiri, dinții străluceau. Apoi imi făcu semn cu ochii: «Hai!»

Mă lua după dînsa. Mergea repede; formele puternice se desemnau, sub îmbrăcămintea ușoară. Din cînd în cînd, întorcea capul și dinții străluceau.

Deslegă luntrea, sări în ea și-mi zise scurt: «Sue!»

Apoi, după ce mă așezai, se încordă, se întepeni în prăjina lungă și urni luntrea. Cîtăva vreme, ne strecurarăm prin trestii și papură și pe deasupra rețelelor puternice de cosor. Cînd ajunserăm în larg, lăsă prăjina și apucă lopata. Luntrea spinteca apele adînci, colorate cu lumină scinteetoare, sub focul asfințitului. Lopata plescăia ușor, cu un zgomot dulce. Tot trupul fetei se purta într'un ritm mlădios, de un farmec nespus. Crinul de argint tremura în grămada de păr castaniu.

Pe iaz, era tăcere. Nuferii și crinii de apă străluceau în asfințitul de aur; trestiele foșneau încet; libelulele treceau prin lumină, ca niște linii albastre.

Deodată, fata își întoarse spre mine ciudații ochi cenușii.

«Noaptea asta vrei să stai la pîndă? întrebă ea.

— Da, la pîndă.

— Bine.»

Glasul ei avea un melodios răsunset argintiu. O întreba:

«Ți se pare ciudat?

— Nu, zise ea, întorcînd capul; dar nu ți-e frică?

— De ce să-mi fie frică?

— De Știma apei! răspunse ea, cu convingere.

— De Știma apei? Ce-i aceia Știma apei?

— Cum? nu știi? Știma!... zîna iazului!...» Și ochii ei vineți mă priviră straniu.

Soarele se scufundase în asfințit; apa iazului se întuneca; un bitlan trecu pe deasupra, vislind rar; țipetele lui înfiorau tăcerea pădurilor de trestii. Fata mă privea și dinții străluceau într'un zimbet de o frumusețe demonică; fața curată luase reflexul verzuil al apelor.

Ce-am simțit în piept nu pot spune; dar *vraja* poveștilor așa trebuie să fi fost de izbitoare. În cadrul trestiiilor, al lianelor și al celor două ceruri, — ea era zîna lacului.

Luntrea se izbi de o coșcovă și rămase nemișcată.

«Aici!» zise fata.

Încet, pașii pe plagie. Dar farmecul mă amețise. Mă întorsei brusc, o cuprinsei de după cap și voi să-i sărut ochii în care zăcea taina iazului. Ea se zbătu ușor, într'un ris argintiu; și 'n loc să-i sărut ochii, îi atinsei buzele, într'o arsură de foc.

O simții zmucindu-se, simții ochii stranii săgetîndu-mă și luntrea zbură printre trestii și liane, într'un ris scurt argintiu. Apoi iazul rămase pustiu și 'n tăcere, numai plescăitul dulce al lopeții se auzea de departe.

Pe coșcovă, îmi pregătii patul de trestii. Așternui mantaua de șieac, cercai oțelele puștei, apoi, în așteptarea rațelor, căzuî pe gînduri.

Ciudat! eram foarte conștient de situația mea; știam foarte bine că zîna nu era decît Zamfira, nepoata morarului, o fată pirlită de soare și poate foarte simplă; — cu toate acestea, ochii și risul aveau *ceva*, care mă amețise, ca parfumul puternic al unei flori sălbatice.

În umbrele din ce în ce mai dese ale amurgului, ea rămăsese, ca o viziune, plutind în fața lacului, printre florile de nufăr.

Un șuer iute de aripî mă deșteptă. Tresării. Un stol de rațe tre-

cuse. Faptul acesta îmi alungă amețea. Strinsei pușca în mîni și ridicai cucoașele.

Pe iazul întins, porni freamătul de seară. În trestii, măcăiau și băteau din aripă rațele, țipau lișetele și găinușele; un susur ușor scutura pădurea de trestii. Stoluri mici treceau prin obscuritatea înserării.

Trăsei cite-va focuri. Tunetul bubuia adînc, răsuna pe întinderea apei, pînă departe; cite o rață se desprindea brusc din cîrd și cădea greoi pe luciu, tulburîndu-l.

Apoi întunericul creșu, nu se mai deosebîa stolul, se auzea numai vîjiitul zborului, ca un vînt scurt. Freamătul de seară conțeni, pacea începea a se întinde iar pe iaz; numai paseri mari, negre, zburau pe sus, țipînd răsunător: chau! chau! Din cînd în cînd, în tăcerea nopții, se auzea lugubru, adînc, vuetul nelămurit al buhaiului de baltă.

Stelele se aprinseră și sus și în fundul apei. Pînă la răsăritul lunei, mai era un ceas. Mă învălii în manta și iar începui să mă gîndesc la ochii cenușii. În tăcerea din ce în ce mai mare, se auzea, departe, vîjiitul morii și al opustului; unde-va, un cîne lătra întărtat; în zare, pe un deal, ardea, în întuneric, clipind, un foc vioi.

Trupul mlădios, ochii și risul, floarea de crin care așa de bine se armoniza cu lacul și cu sclipirile verzuî ale ochilor, mă necăjeau. Acum nu mai era o față simplă, arsă de soare și bătută de vînturi; fie-care mișcare, fie-care privire, aveau ceva deosebit. Și încă ceva ciudat. De cînd veneam la moară, niciodată n'o văzusem. Auzisem de *drăcoaica* moșneagului, dar nu dădusem cu ochii de ea. Ba, tot îmi aminteam un lucru pe care nu-l băgasem în seamă atunci, cînd se petrecuse. Intr'un rînd, am zărit ochii aceia neliniștiți, privindu-mă printr'o spărtură din podul morii. De sigur că ochii ei erau strălucetău așa de tare, — și erau plini par'că de lumină și ris. Acum, în noaptea adîncă, mă ardea sărutarea de foc, — și așteptam, așteptam ceva de care nu-mi puteam da seama.

Am ațipit, visînd la ochii cenușii. Nu știu, — poate-am adormit de-al binelea. M'am trezit în lumina puternică a lunei, care umplea văzduhul și iazul cu pulberea-î de argint. Apele străluceau. Noaptea era tăcută, moara contenise; numai opustul vîjiia ca'n vis, departe.

Pe ici, pe colo, apa se încrețea în cercuri de agat; cîrduri de rațe se scălda în ochiurile de lumină. Pusei mina pe pușcă. O ridicasem chîr la ochi, eram gata să trag, — cînd mă oprii. Un cîntec argintiu, deabia priceput, se auzea pe lac. Un cîntec simplu, monotone, dar depărtarea, ecoul iazului, lumina albă a lunei, îi dădeau un farmec adînc. Îndată mă gîndii la *Știma apei*.

Pusei pușca alături și ascultai. O melodie simplă și foarte duioasă. Conțenise de mult și eu tot stam cu urechea ațintită; dar nu se auzea decît freamătul dulce al opustului, departe.

Trecuse vreme multă și, cu toate acestea, eu tot așteptam.

Intr'un tirziu, auzii lămurit plescăitul moale al visleî. Mă uitam în toate părțile; nu știam de unde vine. Apoi, deodată, din întunericul trestiiilor, izvorî, în marea de lumină, luntrea, plutind lin, și fata, neclintită în luntre, prin pulberea de raze. Crinul scinteia în părul întunecos.

Nu pot să spun ce-am simțit, pentrucă o vijelie nu se poate traduce în cuvinte, și, afară de aceasta, atunci eram tânăr și de-atunci, din tinerețe, a trecut jumătate de veac. Știu că stam cu ochii mari și o priveam ca un nebun : era într'adevăr zina lacului!

Deodată o văzui că se mișcă. Intoarse luntrea și vîsla izbi în valuri împrăștiind stropi de lumină. Se îndreptă spre coșcova mea. Venea într'o iuțeață nebună, cu ochii mari, ca două stele de fosfor, ațintiți.

Cînd ajunsese aproape, lăsă iar luntrea să plutească lin, dar cîrmă scurt și trecu rizînd pe lingă coșcovă, — un rîs argintiu pe care nu l'am uitat, iată, nici azi, după atîta vreme. Trecu rizînd ca o fantasmă, și ochii îi luceau ca două stele, în noaptea sprîncenelor mari. În dreptul meu, se ridică și zvîrli ceva spre mine : apoi, lăsîndu-se jos, prinse iar lopata, bătu undele și se repezi în larg.

Dispăruse. Se auzea numai bătaia moale a visleii; apoi conțeni și ea, și tăcerea cuprinse iazul poleit de lumina luneii.

Lîngă mine, am găsit un buchet de garofe și busuîoc, floarea dragostei.

În zori, veni bătrînul de mă luă de pe plagie. Cînd mă îndreptam spre curte, întorsei încă odată capul spre șandramaua neagră. Ochii vineții mă priveau prin spărtura din podul morii.

Chiar în ziua aceia, am plecat. Am vrut să mă întorc de multe ori la moara cea veche a Zăvului, dar întîmplările n'au voit. Pe urîmă, cînd am putut, alte iubiri m'au ținut în altă parte. Au trecut ani, dar buchetul de garofe și busuîoc, uscat, tot îl păstrez. Și, din cînd în cînd, tot îmi mai aduc aminte de zina lacului.

MIHAI SADOVEANU.

NENOROC

Hotar — vieața-intreagă		Ne seceră durerea
E pusă între noi, —		Cînd ochii se privesc —
Ne 'nghite nenorocul		Tu nu-mi mai ieși în cale...
De-o dată pe-amîndoi.		Nici vin să te întilnesc...

Ne mină vîntul sorței
 Ca veștedele foii, —
 Ne-inghite nenorocul
 De-o dată pe-amîndoi.

OCT. CORODEANU.

CORNISTUL ¹⁾

— SCHIȚĂ —

Lat în ceafă, spătos și voinic, Roșca Mihaï era fala și spaima flăcăilor din satul Epurenî.

Intrat în miliție, după patru luni, era cel mai bun recrut din companie și când a venit colonelul să inspecteze oamenii din bateria în care era Roșca, s'a oprit în fața acestuia, l-a măsurat de sus pînă jos și îndreptîndu-se spre căpitan :

— P'asta să'l faci trompet, că nu te dă de rușine !

Și chiar de a doua zi Roșca Mihaï a 'nceput să facă școală cu trompeții.

I-a crăpat buza la 'nceput, dar el s'a încăpățînat, a suflat mereu în trompa 'nfundată cu batista și după un an de zile, Roșca era cel mai de frunte trompet din tot regimentul.

* * *

Stau nemișcați soldații în linie, așteptînd sosirea generalului în inspecție.

Cornistul Roșca e postat sus, pe parapet, ca la vre-o sută de pași în dreapta trupei.

Trompeta lui frecată cu pămîntel, lustruită, răsfrînge 'n jocuri luminoase razele dogoritorului soare de Iulie. Chipul aplecat pe sprînceana dreaptă, poziția lui de santinelă mîndră, îl face să răsară mai voinic, mai chipeș...

Ofițerii se plimbă nerăbdători prin fața frontului...

Trăsura de frontieră se vede albind pe șosea, înconjurată de nori de praf. Roșca strînge cu putere trompeta 'n mîna dreaptă :

— Cînd o coti 'ncoace, să 'ncep !

Vine, s'apropie, s'apropie trăsura.

Iși duce Roșca trompeta 'nct-încet la gură, o lipește de buze și sună *drepti* prelung, înfiorător, de se 'ncricănează carnea pe soldați.

Dar cînd a vrut să sune primirea, așa cum numai el știa s'o sune, a tras aer mult în piept, s'a umflat, a suflat cu putere, și... sbîrnr ! a sărit cît colo trompa 'n bucăți, iar el a rămas zăpăcit, încremenit, cu ochii țintă la general și cu muștiucu'n gură, ca și cum ar fi sunat înainte.

Generalul îi strigă vesel :

— Bine băete, bravo !

Și întorcîndu-se spre căpitan :

— Colonele, să-l faci brigadir pe trompetul ăsta !

* * *

Sergentul major de trompeți s'a liberat, și brigadierul Roșca până una alta-i șeful trompeților din regiment. De cum se suna *drepti*, se punea în

¹⁾ Din volumul **Drum și popas**, ce va apare în curînd.

fruntea corniştilor, și tiva afară din oraș. Toată ziua suflă 'n trompă cu toți trompeții și cu fie-care 'n parte, și se 'ncăpățina să-î învețe și pe cei mai nepricepuți.

De la o vreme însă, a băgat de seamă că-l cam cearcă un junghiu prin piept; un fel de scoabă prinsă cu dinții în marginile pieptului, și 'ntr'o bună dimineață Mihăița al nostru n'a mai putut eși din cameră.

* * *

De șase săptămîni brigadierul Roșca Mihai e în spitalul militar. I-a rămas numai pielea pe os. Privește țintă în tavanul odaiei și gîndul lui colindă prin satul în care-a flăcăit. Revede drumurile umezite de burii de ploii, foii de porumb presărate ici-colea ca niște fulgi de pasări albe. Și 'n sufletul lui se furișează toată melancolia nețărnută ce plutește pe 'ntinsul cîmpiilor noastre în lunile de toamnă...

Dar într'o bună dimineață, sanitarul mergînd la patul lui Roșca, rămîne 'ncremenit uitîndu-se la fața de lut a trompetului.

Și 'ntr'un tîrziu, venindu'și în fire, își face cruce :

— Mai bine că l-a iertat Dumnezeu, că prea se chinuia mult, sărmanul !

MIRON ALDEA

MIREASA

— «Ne întilnim, de cea din urmă dată,
Mi-e sufletul și inima sdrobită, —
Ne întilnim de cea din urmă dată,
Că tata după altul mă mărită...
Tu ești copil sărac, ear eu bogată !

De trei zile mă sbat, mă 'neacă plînsul,
Dar tata-î foc și pară de minie,
Că în zadar mă sbat, mă 'neacă plînsul,
El nu mă dă să trag în sărăcie,
Că's fata lui și vrea s'ascult de dînsul...

Cu sila, hohotind m'au scos din casă,
De-am mers la popa să schimbăm inele,
Cu sila, hohotind m'au scos din casă,
Ca să-mi îngrop pe veci zilele mele
In nenoroc, făcutu-m'au mireasă !

Noaptea 'm crezut că n'ajung dimineața
 Și n'am să văd alt răsărit de soare —
 Noaptea'm crezut că n'ajung dimineața,
 Dar de necazuri nimenea nu moare,
 Făr' chinuind, le trage toată viața.

Și astăzi tata m'a luat cu răul,
 Mi-a spus de-acum să mă desbar de tine —
 Și astăzi tata m'a luat cu răui,
 Că te omoară de mai vii la mine,
 De mai cutezi să treci, la noi, părăul!

Și vezi... cum tata-î dus și nu-î acasă,
 Am vrut să ne întilnim acum odată —
 Cum tata-î dus și nime nu'î acasă,
 Să-ți spun... să-ți spun, că nu sunt vinovată,
 Și bun rămas să-ți zic, că sunt mireasă!

Să știi și tu că mă mărit de silă,
 Că drag mi-ai fost și drag îmi ești și-acuma —
 Să știi și tu că mă mărit de silă,
 Că's singură și nu-mi trăește muma...
 Și tata... vai! de mine n'are milă!

Să-ți spun... dar ce să-ți spun?... să-ți cad în brață
 Și să te rog ca să mă faci uitată —
 Să-ți spun... dar ce să-ți spun?... să-ți cad în brață,
 Sărută-mă odată... înc'odată...
 E cea din urmă sărutare 'n viață!

.....
 Și-acuma du-te... soarele sfințește...
 Și plugurile vin din arătură —
 Și-acum a du-te... soarele sfințește...
 Ba nu te duce... stăi... mai dă-mi o gură,
 Că plugul tatei, încă nu sosește!

Dar, cind voiū fi nevestă legiuită,
 Te rog pe tot ce ai mai scump sub soare —
 Dar cind voiū fi nevestă legiuită,
 Mă 'ncunjură... că dragostea nu moare...
 Mi-e frică de păcat și de ispită!

CONTRA TÎNGUIRILOR D-lui TOCILESCU

În istoriografia, în literatura, în moralitatea românească s'a petrecut un mare eveniment, îmbrăcat în hîrtie cenușie și tipărit pe șai-zeci și opt de pagini cu litere mărunte. D. Gr. G. Tocilescu, scuturînd somnul care-i împovărase atîta vreme spiritul scînteietor, de nobil luptător pentru știință și onoare, devine iarăși ofensiv, agresiv, nervos și vorbește. D-sa avea, cum știe toată lumea — cei mai tineri printr'o tristă experiență școlară —, un Manual de Istoria Romînilor, care-și schimbase adese-orî tiparul, mărimea și prețul mercantil, păstrînd însă aceleași greșeli nenumărate, aceiași lipsă de spirit istoric, de sistemă și de stil, aceiași bătrîncioasă insuficiență cu care se născuse, același preț științific.

Acum cîțiva ani am analizat o ultimă ediție a Manualului în «Convorbiri literare». O tentativă de înrîvire a acestei cărți rele a fost combătută apoi, după cuviință, în *Noua Revistă Romîna* (și aparte: *Cum face d. Tocilescu «ediția a doua» a operelor sale*; București, 1900). În spiritul tuturor bunilor profesori de istorie, în spiritul tuturor persoanelor culte și cu judecata neinfluențată de legături și interese personale, cartea aceasta a d-lui Tocilescu (ca și multe altele) era o carte care murise. Lipsia ceremonia îngropării oficiale. Anul acesta, cum se știe, s'au cercetat din nou cărțile de școală, de o comisiune permanentă. Această comisiune a aprobat un raport iscălit de Ioan Bogdan, Angel Demetrescu și Marin Dumitrescu, și scris de cel d'intîiu, prin care raport se înlătura din învățămînt această carte rău informată, rău cugetată și rău scrisă. Era îngroparea de care am pomenit.

D. Tocilescu însă, care desprețuește de altfel banul școlarilor, fiind om bogat și cu o înaltă situație, nu vrea să primească actul de deces. Opera sa ar fi vie și menită să mai aducă foloase în școală. Pentru a dovedi aceasta, d-sa s'a aruncat de-odată în lumină, părăsind unghiul de întuneric și uitare unde-l statornicise un șir de nenorociri din cele mai meritate.

D. Tocilescu se crede urmărit, în persoana d-lui Bogdan, de acea răutate a oamenilor care nu cruță nici-odată somitățile unei epoci. Făcîndu-se a vorbi cu d. Ministru al Instrucției Publice, d-sa indreaptă, de fapt, un călduros apel către public, căruia s'a îngrijit să-i împartă cu dărnicie exemplare din această protestare a sa. Publicul să-l înțelege, să-l compătimizească și, dacă are simț pentru dreptate, să-l răzbune.

Voiu arăta aici că nu e nevoie să se pronunțe reabilitarea științifică — de aceasta e vorba aici — în persoana d-lui Tocilescu. Căci toate, dar toate dezvinovățirile ce aduce, cu un spirit de șicană pe care nu-l au de obicei profesorii de Universitate și învățații, sînt întortochieri zadarnice și vorbe goale, — care nu înlătură nimic și pe care bunul simț

le înlătură el tot așa de lesne ca vîntul făcător de lumină ce împrășteie nouri fumului, care întunecă o clipă, dar nu rămîne.

Rog pe cetitorul care nu m'ar cunoaște personal, să creadă că n'am nimic împotriva acestui coleg pe care mi l-a dat întîmplarea nepriincioasă: nu urmăresc nimic din ce urmărește d. Tocilescu, și drumurile noastre nu se încrucișează nicăiri. Dar, cită vreme în țara noastră cărți de acest fel vor umbla în lung și în larg, pornind spre rătăcire o lume care adesea ori nu știe ce să creadă sau nu-și dă osteneala să aleagă,—simțul meu de datorie și cultul ce am pentru cinste și adevăr nu-mi îngăduie să tac. Am spus odată și repet acum: d. Tocilescu — și ori care ca d-sa — «mă vor găsi pe mine la capătul fie-cărei fapte rele ce vor săvîrși».

* * *

Toate obiecțiile d-lui Tocilescu la învinuirile raportului, care, acestea, sînt luate într'ales, căci mai erau, doar, atitea altele, se pot reduce la trei timpuri:

1. Negarea evidenței;
2. Strecurarea pe lingă dînsa, și
3. Amestecul de lucruri personale, care n'au nimic a face cu chestia. Să le cercetăm pe toate.

I.

Cartea d-lui Tocilescu are un defect esențial, care se iartă din ce în ce mai puțin. Ea dă, după vechiul sistem, puțin instructiv și încă mai puțin pedagogic, numai fapte politice: urmări la tron, războaie, tratate, fundații de mănăstiri și biserici. E și aceasta o parte a istoriei, dar una care se restrînge din ce în ce mai mult, în folosul altora, mai utile, mai vrednice de luare aminte supt toate raporturile. Căci astăzi se cercetează și se presintă mai mult viața obștească, adecă cultura unui popor: credințe și datini, legi și obiceiuri, dezvoltare de clase, activitate economică, literatură și artă. Acestea lipsesc în manualul d-lui Tocilescu aproape cu totul, căci abia ici și colo se strecoară cite o noțiune răzleață, care nu se leagă cu nimic și nu rămîne în minte.

Al doilea defect esențial al cărții e că înfățișează fapte dezbinat, povestite unele din ele cu foarte multe amănunte, dar fără ca prin înlănțuirea lor logică, necesară, să capete cineva impresia că aceste lucruri vin unul din altul și nu puteau să se urmeze altfel. Noțiunea chiar a unei dezvoltări organice lipsește autorului, care n'are nici spirit puternic și pătrunzător, nici nevoi de lămurire filosofică, nici cunoștinți generale. E un lung «înșiră-te mărgărite».

Și — al treilea defect esențial — «mărgăritele» ce se înșiră, nu sînt adevărate, ci vulgare imitații de sticlă ieftină. Lipsit de spirit științific și fi-

losofic, rămas în urmă față de nouăle curente în istoriografie, d. Tocilescu n'are nici în cel mai mic grad dărul artistic de a povesti, puterea de a reprezenta căldura generoasă a unui adevărat entusiasm pentru ceia ce e falnic, frumos și sfânt în trecut, — pe care-l frământă, în degetele sale nedibace, ca o pastă de rînd pentru oale de gospodărie. Crezîndu-se însă dator a scrie înalt și inspirat, d-sa cade în exagerările cele mai lipsite de gust, cele mai strigător de false.

Deschideți ce pagini din manual voiți și vă veți convinge. S'a convins decî și raportorul.

Un al patrulea defect general cu mai puțină greutate — dar de care raportul trebuia numai de cît să ție samă — e nepotrivirea cu o programă ceva mai inteligent făcută decît cele de pînă acum.

Pe toate aceste defecte *evidente* le tăgăduiește d. Tocilescu. I s'a spus că în manualul său vin 11 pagini de lecție, ceia ce e prea mult. D-sa răspunde că sînt și ilustrații și pagini tipărite mai mic. Dar despre acestea din urmă zice că «trebuie» sau *pot* să nu fie învățate.

I s'a spus că enumeră în zădar Domniile fără însemnătate. D-sa răspunde că așa scrie în program. Programul nu spune însă că supt rubrica acestor Domnii trebuie să se facă istoria lor politică, *neînsemnată*.

I s'a spus că vorbește, în partea veche, despre lucruri ce nu se cer în programă, «detalii asupra organizării Daciei Romane», etc. D-sa răspunde că asemenea chestiuni (dar nu «detaliurile» asupra lor) se cer în program.

I s'a spus că organizarea veche a principatelor lipsește. D-sa întîmpină că întrebarea a fost în altă ediție, dar că d-sa a suprimat-o acum, căci «opera devenea prea voluminoasă». Decî a suprimat necesarul ca să dea un text cu litere mici, care, spune d-sa însuși, nu trebuie învățate, și ilustrații rău făcute.

I s'a spus că lipsește istoria culturală, și d-sa pretinde că două-trei rînduri cu litere mici — notați care trebuie sau *pot* să nu fie învățate —, risipite ici și colo, formează această istorie culturală. Și, ceia ce e și mai frumos, d. Tocilescu spune că, dacă n'ar exista chiar o parte din istoria culturală, profesorul n'are decît să caute aiurea, în «altă carte» sau în «edițiunea primă a manualului meu»! Și apoi elevii — nu-i așa? — vor lua note de la profesor. Și totul va merge bine. Numai atunci elevii se pot scuti cu totul de a lua cartea d-lui «întîmpinător», și tocmai aceasta o propunea și raportorul.

I se spune că un capitol e scris în «stil de foileton» și fără gust. D-sa răspunde că zisul capitol face parte din «studiul meu asupra lui Nicolae Bălcescu». Ar urma de aici că e bine scris?!

(Va urma.)

N. IORGA.

NOTIȚE

Un mort viu. — Ce frumos e să fi mort și totuș să te simți teafăr; vr'un nemuritor să-ți țină discursul funebru și tu să te prăpădești de rîs în sicriu... E casul «Sămănătorului». Cîți-va psalți de contrabandă ne cîntă mereu prohodul. Cioclii, de cei cu gura vecinic plină de trivialități, dau... cu copita în cosciugul nostru. Și din toată fauna Dobrogei copita cea mai delicată își depune urmele în coloanele «Ovidiului».

Ascultați o parte din cel mai nou necrolog ce ni s'a făcut:

«Prevestisem că ticăloșia nu va dura mult, faptele ne dau însă o frumoasă desmintire (?). *Ticăloșia a murit* de vreme. *Sămănătorul e mort*, deși subvenția ministerială și tipografia Minerva trăesc încă»...

Ei nu, ticăloșia n'a murit, căci se repetă sub forma aceleiași acușatăni despre o subvenție ce nu există și asupra căreia am dat o lămurire. luată la cunoștință de ori-ce om fără «fotografii variate și colosal de multiple în creer» Dar n'a murit nici «Sămănătorul». Tomo, vino de pune degetul în ranele ce ne-aū lăsat loviturile tale, și te convinge.

Dar ascultați mai la vale:

«*Pirații literarei sunt morți sau demascați. Aceasta era cel puțin dorința mea* (!!). Acum să ne ocupăm de alte lucruri... E noapte tîrzie... Aș fi dorit să dorm și eu, dacă sufletul ar fi dorit să doarmă»...

Așa mai vii de-acasă! Dormi Floriene taică, somnul e bine-făcător și-ți va potoli ferbințala. Morții nu-ți vor mai încilci visurile. Dormi. . și închipuește-ți c'am murit.

CH.

*

T. Duțescu-Duțu. — *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre populare* (partea I, Doine, 135 p.).

Această broșură pretinde să dea norme pentru deosebirea, într'o poezie populară ce se aude, într'o doină deocamdată, a părții originare și a adăsurilor inferioare. Pentru o asemenea sarcină, foarte grea, s'ar fi cerut de la autor o cunoaștere a felului cum s'a tratat folk-lorul în străinătate și o bună metodă științifică, dar aceste condiții îi lipsesc. Învinuirile ce mă privesc, sînt aduse într'un ton care exclude, hotărît, orice replică.

*

Într'un elegant volum de *Esquisses Roumaines*, d. L. BACHELIN, traducătorul poveștilor noastre și criticul de artă cunoscut, a strins articole interesante — de și cam prea lungi — despre poveștile noastre, cîntecele noastre populare, mănăstirile și pictorii noștri. Autorul e un om de mult gust, care cercetează cu pietate datine și opere românești, și traducerile sale din literatura populară sînt foarte frumoase. Un al doilea volum e pus în perspectivă.

N. I.

CONSTANTIN BERARIU. — **Făt-Frumos în grădina Sf. Vineri.** Editura societății academice «Junimea» în Cernăuți. Suceava, 1903. Tipografia soc. «Școala Romînă», 8° mic, pp. 47. Prețul 1 fr. 50 bani.

Cititorii «Sămănătorului» cunosc de mai 'nainte această feerie (în trei tablouri), care s'a publicat întîiaș dată în coloanele revistei noastre. Concepțiunea poetică populară și versurile pe alocurea de multă frumusețe, fac din piesa d-lui Berariu o bună operă a literaturii noastre moderne; ea este cu atît mai prețioasă, cu cit ne vine de la frații bucovineni, unde scriitorii de talent sînt rari încă. De altminterlea, d. Berariu este apreciat

mai de mult de către cei ce au citit poeziile sale publicate ani de-a rândul în gazetele rominești din împărăția vecină.

Și, fiind-că veni vorba de literatură noastră bucovineană, țin să dau un scurt răspuns d-lui G. Tofan, care 'n două numere din «Deșteptarea» (No. 84 și 86; 1903. Cernăuți) găsește că notița mea despre *Almanachul literar* al societății studențești Bucovina (vezi «Sămănătorul», 1903, p. 610) constituie un «exces de bună-voință». D. Tofan, care caută a-mi dovedi pe larg «greșala» ce-aș fi comis, mi se pare a fi căzut însuși într'o greșeală reală, căci îmi atribue o laudă exagerată pe care nici într'un șir n'am adus-o. «Almanachului». Dacă d-sa îmi va face plăcerea să citească încă odată acea notiță, va vedea că am vorbit de «semne bune» despre mișcarea literară din Bucovina numai «sub unele raporturi». Acestea sunt lucrările din «Almanach» iscălite de d. S. Fl. Marian, de d-na E. Voronca și de d. dr. Radu Sbiera, singurele pe cari le-am relevat în deosebii. În colo, afară de contribuțiile biografice (asupra lui Eminescu) datorite d-lui F. Taniac și de versurile bune ale d-lui Forgaci, un tînăr de talent, care promise mult — n'am pomenit nici pe unul din autori, de cît cu titlul și cu... fotografiile. Iar d. Tofan va admite că une-ori și tăcerea poate fi o critică elocventă.

*

Convorbiri Literare, No. 11, București, 1 Noembrie 1903. Director Ion Bogdan.

Cuprinde romanele d-lor D. Zamfirescu și Ciru Oeconomu, un foarte interesant articol (partea II-a) de d. Slavici despre serbarea de la Putna (1870), un studiu al d-lui Felix despre «Apă», o notiță istorică a d-lui N. Iorga (despre «Braga Voevod» al Țării Rominești, 1535), «Vlad-Vodă Călugărul», de d. Al. Lăpădatu, o dare de seamă a d-lui Ioan Bogdan (asupra manualului de istorie a Romînilor, al d-lui Tocilescu) și două dări de seamă ale d-lui G. Bogdan-Duică asupra schițelor d-lui Ion Ciocîrlan și «Clipelor de repaus» ale lui Sorcovă.

*

Au apărut:

Arta, revistă pentru teatru și literatură, (Iași), cu lucrări literare și articole teatrale, de dd. S. Prasin, St. Dragomir, Gh. G. Nădejde, A. Steuerman și alții.

Lupta pentru viață, revistă literară și sociologică, redactată de N. A. Bogdan, Iași. Cuprinde articole, versuri, povești, amintiri și impresii, datorite — toate — d-lui Bogdan.

Sc.

RĂSPUNSURI

Profesor în Roman. — Adresați-vă comitetului «Tinerimei Artistice» care organizează în sie-care an cite-o expoziție la Ateneu. Puteți trimite unul sau două din tablourile rămase pe urma regretatului pictor, și nu ne îndoim că vor fi primite și apreciate după merit.

Em. Blaj. — Traducerile din Catul n'au apărut în broșură. Din «Divina Comedie» — după cît știm noi — s'au tipărit cite-va coli. Traducerea completă — din ce motive, nu se știe — așteaptă de mult, dinpreună cu alte comori, în saltarele poetului. Fragmente s'au publicat prin «Convorbiri», «Lit. și arta rom.» și revista noastră. Despre ultimul volum de versuri nu s'a scris nimic de seamă — simptom caracteristic care arată lipsa de interes pentru literatură națională în zilele noastre.

N. M. Salonic. — Manuscrisul își adastă rîndul: pîn'atunci, mulțumiri.